

F. Juffer en
L.A.C. van Tuyl

Inleiding

Twee adoptiekinderen, Annelie en Milan met ieder hun eigen adoptieverhaal. De ouders van Annelie adopteren haar vanuit China als zij elf maanden oud is. Annelie is als pasgeboren baby te vondeling gelegd en daarna heeft ze in China enige tijd in een tehuis gewoond en een paar maanden in een pleeggezin. In Nederland zijn in het begin enkele problemen omdat Annelie wat achter is in haar lichamelijke groei en motoriek. Ook is zij door de overgang naar een ander land, een ander klimaat en het wennen aan nieuwe verzorgers, uit haar ritme geraakt en huilt zij veel. Na een paar maanden is de lichamelijke groeiachterstand vrijwel ingehaald maar Annelie blijft een prikkelbaar kind dat snel van slag is. Als Annelie zeven jaar is, piekert zij veel. De adoptieouders kunnen haar gedrag beter plaatsen als zij een adoptieoudercursus volgen en met lotgenoten praten. Milan wordt als vierjarige kleuter vanuit Polen geadopteerd. Hij heeft zich daar staande moeten houden in een groep kinderen in een kindertehuis met te weinig toezicht van volwassenen, nauwelijks speelgoed en onvoldoende bewegingsruimte. Nadat hij enige tijd in het adoptiegezin woont, valt het de adoptieouders op dat hij fysiek contact met hen vermijdt, terwijl hij juist veel te vrijmoedig op onbekende volwassenen afstapt en bij hen op schoot kruipt. Op de kleuterschool blijkt hij onhoudbaar te zijn omdat hij de andere kinderen terroriseert en slaat. Nadat hulp is ingeschakeld, wordt Milan op een medisch kleuter-dagverblijf geplaatst, terwijl de adoptieouders Video Interactie Begeleiding (VIB) krijgen om een betere band met Milan op te bouwen.

Naar schatting zijn er in Nederland 35.000 buitenlandse kinderen geadopteerd sinds eind jaren zestig van de vorige eeuw, terwijl er daarnaast zo'n 25.000 Nederlandse adoptiekinderen zijn. De meeste adoptiekinderen komen uit het buitenland, elk jaar ruim 700. In Nederland zelf worden jaarlijks ongeveer 30 kinderen afgestaan ter adoptie, deels van allochtone afkomst. De meeste uit het buitenland afkomstige adoptiekinderen komen uit landen als China, Colombia, Zuid-Afrika, Ethiopië, India en Haïti.

In Vlaanderen worden jaarlijks een twintigtal kinderen afgestaan voor binnenlandse adoptie en elk jaar worden er ongeveer 200 kinderen interlandelijk geadopteerd.²

In dit hoofdstuk gaat het vooral om buitenlandse adoptiekinderen. De achtergronden van die kinderen lopen sterk uiteen. Sommigen hebben in een kindertehuis of (pleeg)gezin gewoond voordat zij geadopteerd werden, anderen moesten op straat overleven. Bij een grote groep is weinig bekend over hun achtergrond, soms omdat zij als vondeling werden achtergelaten, soms omdat de informatie over hun levensgeschiedenis ontbreekt, onvolledig of onjuist is.

Adoptie

Gang van zaken

Adoptieouders zijn vaak ongewenst kinderloos (80-90%), de resterende groep adopteert uit idealistische motieven. Adoptieouders zijn gemiddeld wat hoger opgeleid en wat ouder dan biologische ouders.

In Nederland moeten aspirant-adoptieouders na aanmelding bij de Stichting Adoptie Voorzieningen (SAV) een verplichte voorbereidingscursus van zes bijeenkomsten volgen. Hierna vindt een gezinsonderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming plaats, waarbij de raadsonderzoeker een gezinsrapport opstelt over de geschiktheid van de ouders. Bij een positief advies geeft het ministerie van Justitie de benodigde beginseltoestemming af. Vervolgens wenden de ouders zich tot een van de vijf bemiddelingsorganisaties. De wachttijd bedraagt vanaf de aanmelding tot de komst van het

² Met dank aan Dorine Chamon, Vlaams adoptieambtenaar, Kind en Gezin, België, voor de informatie over Vlaanderen in dit hoofdstuk.

kind vaak ruim vijf jaar en deze wachttijd zal in de toekomst alleen maar toenemen omdat er steeds minder kinderen voor adoptie naar Nederland komen. De meeste adoptiekinderen worden door hun adoptieouders opgehaald in het land van herkomst. De overigen ontmoeten hun nieuwe ouders op Schiphol.

Sinds de wijziging van de Belgische Adoptiewet van september 2005 worden alle interlandelijke adopties gecontroleerd door de Belgische overheid, in het bijzonder door de Centrale Adoptie-Autoriteiten van de Franse en Vlaamse gemeenschap. Het overgrote deel van de interlandelijke adopties in België vindt plaats via bemiddeling door erkende adoptiediensten. Daarnaast zijn er jaarlijks enkele, veelal intrafamiliale, zelfstandige adopties rechtstreeks via de Centrale Autoriteit van de gemeenschappen. Elke interlandelijke adoptie dient tevens erkend te worden door de Federale Centrale Autoriteit.

Aspirant-adoptieouders moeten ook in België vooraf verplicht een voorbereidingsprogramma volgen. Zij worden op hun geschiktheid beoordeeld door de jeugdrechtbank die zich baseert op een maatschappelijk onderzoek dat door hiervoor aangewezen diensten wordt uitgevoerd. Adoptie zonder tussenkomst van de overheid is niet langer mogelijk.

Bij interlandelijke adoptie mogen kinderen tot zes jaar naar Nederland komen, met als uitzondering dat een ouder kind mag meekomen met een jonger broertje of zusje. Dat kinderen in de landen van herkomst worden afgestaan, gebeurt om verschillende redenen – vaak is het de schande van ongehuwd moederschap. Afstand doen kan voor de moeder de enige kans zijn om ooit nog te kunnen trouwen. Ook economische omstandigheden of culturele opvattingen kunnen aanleiding zijn tot afstand en adoptie. In China worden bijvoorbeeld veel meisjes afgestaan omdat ouders bij de heersende eenkindpolitiek vaak de voorkeur geven aan een zoon. Daarnaast worden tegenwoordig veel kinderen met een psychosociaal belaste achtergrond, een medisch risico of handicap ('special-needs' kinderen) afgestaan ter adoptie. De achtergrond van adoptiekinderen die vanuit culturele motieven werden afgestaan, kan verschillen van die van kinderen bij wie de adoptie voortkwam uit slechte economische omstandigheden. In het laatste geval hebben de kinderen vaker ondervoeding en verwaarlozing meegemaakt.

Algemene bevindingen

De meeste adoptiekinderen ontwikkelen zich qua groei en gezondheid op een goede manier. In de periode na aankomst vindt vaak een spectaculaire inhaalgroei plaats terwijl motorische achterstanden meestal snel worden ingehaald. Bovendien verdwijnen de meeste gezondheidsklachten in de eerste maanden door de goede verzorging en voeding die de kinderen krijgen.

Ook de ontwikkeling op cognitief gebied verloopt meestal voorspoedig. Door de goede intellectuele stimulering in de meeste adoptiegezinnen leert het kind snel de Nederlandse taal en kan het eventuele achterstanden inlopen (Juffer & Van IJzendoorn, 2008a). Op school kunnen de meeste adoptiekinderen goed meekomen. Er zijn wel uitzonderingen: bij sommige kinderen wordt na enige tijd duidelijk dat er sprake is van een verstandelijke beperking of beperking.

Bij de grote meerderheid van de adoptiekinderen verloopt de sociaalemotionele ontwikkeling redelijk tot zeer goed. De adoptiekinderen zijn in het algemeen populair bij hun leeftijdgenoten en hebben goede sociale vaardigheden. Bij een minderheid komen echter (tijdelijke) gedragsproblemen of ernstige gezinsmoeilijkheden voor. Hoewel dit een minderheid is, gaat het om een grotere groep dan bij niet-geadopteerde kinderen. Bovendien kan er sprake zijn van zeer ernstige problemen, soms resulterend in een uithuisplaatsing. Adoptiekinderen worden vaker uithuisgeplaatst dan niet-geadopteerde kinderen. Op grond van hun inventarisatieonderzoek concludeerden Hoksbergen, Spaan en Waardenburg (1988) eind jaren 1980 dat 5,7% van alle adoptiekinderen risico loopt op een (tijdelijke) uithuisplaatsing naar een residentiële setting. In vergelijking tot het percentage niet-geadopteerde kinderen is dit risico ruim vier keer zo groot. Parallel aan de hogere incidentie van uithuisplaatsing wordt een oververtegenwoordiging in de hulpverlening geconstateerd: adoptieouders schakelen ongeveer twee keer vaker dan biologische ouders een vorm van hulpverlening in.

Voor België zijn geen cijfers over uithuisplaatsing of hulpverlening voorhanden. Onderzoek van Bogaerts en Van Aelst (1998) laat zien dat geadopteerde adolescenten een iets grotere kans hebben op gedragsproblemen dan hun niet-geadopteerde leeftijdgenoten, resultaten die overeenkomen met de Nederlandse situatie.

Risicofactoren

Niet zozeer de leeftijd bij aankomst maar de voorgeschiedenis blijkt bepalend te zijn voor het latere functioneren van het adoptiekind (Juffer, 2008). Een kind dat op vierjarige leeftijd geadopteerd wordt maar redelijk goed verzorgd werd in de eerste levensjaren, heeft een betere prognose dan een jong geadopteerd kind dat verwaarloosd werd. Vanuit het perspectief van de gehechtheidstheorie is te begrijpen dat juist met de ontwikkeling van de gehechtheid in het eerste levensjaar een fundament voor het latere functioneren wordt gelegd (Van IJzendoorn, 2008). Wanneer de gehechtheid verstoord tot stand komt, kan dit een risico voor de verdere sociaalemotionele ontwikkeling betekenen.

Uit onderzoek is bekend dat een cumulatie van risicofactoren kan leiden tot het minder goed functioneren van het adoptiekind, terwijl de aanwezigheid van beschermende factoren risico's kan bufferen. Uit de literatuur (o.a. Juffer, 2006) is een aantal risicofactoren met betrekking tot het adoptiekind bekend:

- verwaarlozing en (seksuele) mishandeling in het land van herkomst;
- slechte gezondheidstoestand bij aankomst;
- een moeilijk temperament: snel van streek, moeite met veranderingen;
- veelvuldige scheidingen of overplaatsingen in het land van herkomst;
- geen mogelijkheid gehad om zich te hechten;
- overvriendelijk 'allemandsvriendjgedrag';
- ontwikkelingsachterstand;
- overlevingsgedrag (bijvoorbeeld stelen);
- leeftijdsverwisseling, dat wil zeggen dat het adoptiekind in feite ouder is dan de opgegeven leeftijd.

De risicofactoren die te maken hebben met het adoptiegezin zijn minder uitgebreid gedocumenteerd. Daaruit valt echter niet op te maken dat een bepaalde gezinssamenstelling samenhangt met een grotere kans op problemen.

Uit onderzoek komt naar voren dat een sensitieve opvoedingshouding – het adequaat ingaan op de behoefte aan geborgenheid van het kind – en een veilige gehechtheid tussen adoptieouders en adoptiekind een positieve invloed hebben op de latere sociale vaar-

digheden van het adoptiekind op de basisschoolleeftijd en in de puberteit.

Meest voorkomende problemen

In een onderzoek werd gevonden dat relatief veel adoptiekinderen op de basisschoolleeftijd gedragsproblemen in de thuissituatie vertoonden (Juffer & Stams, 2003). Daarbij ging het om kinderen die voor hun eerste verjaardag geadopteerd waren. De geadopteerde jongens vertoonden iets meer internaliserend en externaliserend probleemgedrag dan niet-geadopteerde jongens. Bij geadopteerde meisjes werden relatief veel externaliserende gedragsproblemen gerapporteerd.

Ook bij een grootschalig onderzoek naar geadopteerde jongeren werd iets meer probleemgedrag, met name bij jongens tussen twaalf en vijftien jaar, gerapporteerd (Verhulst & Versluis-den Bieman, 1989). Bij een vervolgonderzoek meldden zowel de adoptieouders als de geadopteerde jongeren (14 tot 18 jaar) een toename van probleemgedrag, terwijl er bij een vergelijkingsgroep van niet-geadopteerde jongeren een afname werd geconstateerd. Vergelijkbare uitkomsten werden gemeld in ander Nederlands en Belgisch adoptieonderzoek. Ook laat wereldwijd onderzoek een iets verhoogde kans op gedragsproblemen bij geadopteerde kinderen en adolescenten zien (Juffer & Van IJzendoorn, 2008a, 2008b)

Psychosociale aspecten

Betekenis van de adoptie voor het kind

Adoptiekinderen zien al vanaf twee of drie jaar dat zij er anders uitzien dan hun ouders. Vanaf het moment dat de adoptiekinderen regelmatig buiten het gezin komen, bijvoorbeeld op de peuterspeelzaal of basisschool, zullen zij opmerken dat andere kinderen ouders hebben met dezelfde huidskleur en zij niet. Niet alleen de adoptiekinderen merken dit op, ook hun leeftijdgenootjes en de ouders van klasgenootjes valt dit op. Uit onderzoek blijkt dat adoptiegezinnen te maken hebben met veel nieuwsgierigheid van buitenstaanders. De meeste adoptieouders passen hun adoptievoorlichting hierop aan door al vroeg aan het adoptiekind te vertellen hoe

het hier gekomen is en waarom het er anders uitziet. Kinderboeken over adoptie kunnen daarbij een belangrijke rol spelen.

Adoptiekinderen zijn eerst vooral geïnteresseerd in hun eigen aankomstverhaal, bij de meeste adoptiegezinnen uitgebreid gedocumenteerd in een fotoboek, levensboek of videobeelden. Rond de leeftijd van zes jaar beginnen veel adoptiekinderen door te vragen naar hun afkomst. In deze periode komt het regelmatig voor dat een adoptiekind liever blank wil zijn en dat hij 'uit de buik' van de adoptiemoeder geboren wil zijn. Dit zijn begrijpelijke wensen omdat het kind wil lijken op de adoptieouders (identificatie; gevoelens van gehechtheid) en niet uit de toon wil vallen bij leeftijdgenoten. De meeste adoptiekinderen worden niet gepest met hun andere uiterlijk en adoptiestatus. Bij een minderheid is dat echter wel het geval. Ouders kunnen inspelen op de etnische afkomst en het andere uiterlijk van het geadopteerde kind door aandacht te besteden aan de culturele aspecten van (de bewoners van) het land van herkomst (cultureel-rationale bewustwording).

Betekenis van de adoptie voor het gezin en de school

Adoptieouders storen zich na de komst van hun adoptiekind vaak aan de positieve discriminatie die zij ondervinden: vrienden, kennissen en onbekenden reageren overdreven positief en geven hen meer aandacht dan gebruikelijk. Ook ergeren adoptieouders zich vaak aan het ongevraagde commentaar dat zij van buitenstaanders krijgen, bijvoorbeeld dat het opofferend is om een kind in nood te helpen of dat het maar afwachten is wat er in zo'n kind zit (doelend op mogelijke 'slechte genen'). Tegenwoordig hebben adoptiegezinnen ook vaak last van het negatieve imago dat adoptie heeft gekregen in de media. Soms wordt adoptie gelijkgesteld met kinderhandel of andere kwalijke praktijken.

Op school is een buitenlands adoptiekind minder vaak dan vroeger een uitzondering. In dorpen of op kleine scholen kan dit echter nog steeds het geval zijn. Het is voor een leerkracht vaak lastig om een goed evenwicht te vinden tussen aan de ene kant het respecteren en erkennen van het bijzondere van adoptie en aan de andere kant het voorkomen van stigmatisering van het adoptiekind.

Lotgenotencontact

Voor adoptieouders geldt dat zij rolmodellen missen: familie en vrienden hebben biologisch eigen kinderen en geen ervaring met adoptie. Daarnaast missen adoptieouders ervaringen die biologische ouders wél hebben, zoals de zwangerschap en bevalling. Dat alles maakt dat veel adoptieouders er behoefte aan hebben ervaringen uit te wisselen met andere adoptieouders. In de periode voor de adoptie vindt dit lotgenotencontact plaats wanneer de adoptieouders in groepsverband deelnemen aan de verplichte voorlichting. Ook na de adoptieplaatsing onderhouden veel adoptieouders contact met elkaar. Sinds enige tijd zijn er oudercursussen voor adoptieouders. Ook op landendagen en verenigingsbijeenkomsten wisselen adoptieouders ervaringen uit en ondervinden zij herkenning en ondersteuning.

Geadopteerde jongeren en volwassenen blijken er soms eveneens behoefte aan te hebben ervaringen te delen met lotgenoten, vaak met geadopteerden die uit hetzelfde land afkomstig zijn. Er zijn dan ook diverse verenigingen voor geadopteerden.

'Waar kom ik vandaan?'

De meeste adoptiekinderen krijgen al jong van hun ouders te horen dat zij geadopteerd zijn. Deze wettelijk verplichte statusvoorlichting is van groot belang: elk kind heeft immers recht op kennis over zijn achtergrond. Vanaf de basisschoolperiode krijgt het adoptiekind in toenemende mate vat op het begrip 'adoptie' (Brodzinsky, Schechter & Henig, 1997). Hij begrijpt dat hij anders is dan andere kinderen, niet alleen door zijn uiterlijk en huidskleur, maar ook door het geadopteerd-zijn.

Tijdens de puberteit gaat de geadopteerde soms (nog meer) nadenken over zijn achtergrond. Hij vraagt zich af hoe zijn biologische moeder er uitzag en waarom zij hem afstond. Soms is dit een aanzet tot het opsporen van de biologische familie, soms tot het ondernemen van een 'rootsreis'. Vanuit verschillende adoptieorganisaties worden rootsreizen georganiseerd naar diverse landen.

Achtergronden

Tabel 8.1 is een overzicht van de problemen die zich kunnen voordoen bij adoptiekinderen in de verschillende fasen van hun ontwikkeling. Natuurlijk komen deze problemen niet voor bij elk adoptiekind.

Tabel 8.1 Adoptiekinderen: zorgen of problemen per ontwikkelingsfase.	
Ontwikkelingsfase	Zorgen of problemen
vroege kinderjaren	gezondheid
	eten en slapen
	aanpassing
	gehechtheid
	ontwikkelingsachterstand
basisschoolperiode	internaliserend/externaliserend gedrag
	hyperactiviteit/moeite met concentreren
	leren (vooral rekenen)
puberteit	internaliserend/externaliserend gedrag
	identiteits- en loyaliteitsvragen
	discriminatie
	uithuisplaatsing
(jong) volwassenheid	'roots'-vragen
	losmakingsproces
	aangaan van een vaste relatie
	het krijgen van kinderen

De vroege kinderjaren

GEZONDHEIDSPROBLEMEN

Aan adoptieouders wordt geadviseerd hun adoptiekind direct na aankomst medisch te laten onderzoeken door een kinderarts met adoptie-ervaring. De ouders krijgen een medisch protocol mee dat zij aan de arts kunnen overhandigen. Hierin wordt omschreven welke medische onderzoeken bij adoptiekinderen gewenst zijn. Bij veel kinderen worden één of meer lichamelijke problemen gevonden. Vaak gaat het om een groeiachterstand, keel-, neus- en oorklachten, huidaandoeningen of maag- en darmklachten. Naast lichamelijk onderzoek wordt laboratoriumonderzoek aanbevolen om tro-

pische parasieten op te sporen. Gelukkig blijken veel lichamelijke problemen gemakkelijk te verhelpen en is er vaak een inhaalgroei te zien: in een korte periode vindt er een meer dan gemiddelde lengte- en gewichtstoename plaats.

EET- OF SLAAPPROBLEMEN

Adoptiekinderen die een chronisch voedseltekort hebben ervaren, gaan soms overmatig veel eten als zij eenmaal in Nederland zijn. Wanneer zij voedsel zien, hebben zij de neiging alles op te eten, bang dat er morgen misschien geen eten meer zal zijn. Het kan dan verstandig zijn een afgemeten hoeveelheid eten op tafel te zetten. Adoptiekinderen kunnen problemen hebben met het slapen. Vaak hangen de slaapproblemen samen met de angst om opnieuw in de steek gelaten te worden, maar het kan ook heimwee zijn. Sommige kinderen waren gewend te slapen in een rumoerig zaaltje en worden bang op een stille kinderkamer. Het kan helpen als de ouders de eerste tijd bij het kind blijven tijdens het inslapen. Ook is het goed om vanaf het begin rituelen bij het naar bed gaan in te stellen, zoals voorlezen of een liedje zingen, omdat het kind daaraan houvast kan ontnemen.

AANPASSINGSPROBLEMEN

Sommige kinderen vertonen in het begin extreem gehoorzaam gedrag, waarschijnlijk als gevolg van een harde disciplinerende in het land van herkomst. In zulke gevallen is een terugval als weer onzindelijk worden waarschijnlijk niet eens zo'n slecht teken. Het kan betekenen dat het kind eindelijk zichzelf durft te zijn. Er zijn ook kinderen die op de adoptieplaatsing reageren met driftbuien, agressie of angst. Vaak zijn de aanpassingsproblemen van tijdelijke aard en kunnen ouders met hulp van lotgenotencontact of een korte preventieve begeleiding de problemen de baas worden. Omdat er aanwijzingen zijn dat niet-opgeloste beginproblemen soms verergeren, is het zaak hieraan serieus aandacht te schenken.

PROBLEMEN MET HET ZICH HECHTEN

In onderzoek werd vastgesteld dat adoptiekinderen die voor de leeftijd van twaalf maanden aankomen, zich even vaak als niet-ge-

adopteerde kinderen veilig hechten aan hun adoptieouders (Van Dries, Juffer, Van IJzendoorn & Bakermans-Kranenburg, 2009). Veilig gehechte kinderen laten een goede balans zien tussen exploratiegedrag, het onderzoeken van de omgeving of speelgoed, en gehechtheidsgedrag – het naar de ouder toegaan voor troost of hulp. Bij onveilig gehechte kinderen is die balans verstoord. Bij onveilig vermijdend gehechte kinderen is de balans doorgeslagen naar exploratiegedrag: zij zoeken te weinig steun. Bij onveilig ambivalent gehechte kinderen is de balans doorgeslagen naar gehechtheidsgedrag: zij klampen zich vast aan hun ouders en durven te weinig te ondernemen. Een veilige gehechtheid in de eerste kinderjaren is belangrijk voor een goede socialemotionele ontwikkeling later (Van IJzendoorn, 2008). Onderzoek laat ook zien dat adoptiekinderen een groter risico lopen op een andere vorm van onveilige gehechtheid: *gedesorganiseerd gehechtheidsgedrag*. Bij niet-klinische groepen is 15% gedesorganiseerd gehecht, bij adoptiekinderen gaat het om een oververtegenwoordiging van 30 tot 40%. Bij gedesorganiseerde hechting lijken kinderen hun (georganiseerde) veilige, vermijdende of ambivalente strategie tijdelijk kwijt te zijn. Op zulke momenten kunnen zij schrik- of angstreactions vertonen, of lichamelijk verstarren. Onderzoek wijst erop dat deze vorm van onveilige gehechtheid kan leiden tot ontwikkelingsstoornissen en gedragsproblemen. Adoptiekinderen die in hun land van herkomst geen kans krijgen om een stabiele band aan te gaan met een volwassene kunnen overvriendelijk ‘allemandsvriendjesgedrag’ vertonen. Zij kruipen bij vreemde volwassenen op schoot, lopen met onbekende mensen mee, terwijl zij geen speciale voorkeur voor hun adoptieouders lijken te hebben. Deze kinderen zijn te weinig selectief in hun gehechtheidsgedrag. Ouders kunnen aan familieleden en vrienden vragen de eerste tijd terughoudend te zijn en het kind bijvoorbeeld niet op schoot nemen. Daarnaast kunnen de ouders het kind correctieve gehechtheidservaringen aanbieden, door bijvoorbeeld naar het kind toe te gaan en het te troosten als het gevallen is, ook als het kind niet van streek lijkt te zijn.

ONTWIKKELINGSACHTERSTAND

Adoptiekinderen hebben bij aankomst vaak een ontwikkelingsachterstand (Bunjes, 1980). Zo komen er bijvoorbeeld kinderen van ongeveer twee jaar oud aan, die qua gewicht, uiterlijk en gedrag

vele maanden jonger lijken. In tegenstelling tot de zeer snelle lichamelijke inhaalgroei kan het wat langer duren voordat de ontwikkelingsachterstand is ingehaald.

De basisschoolperiode

Vanaf het begin van de basisschoolperiode treedt het adoptiekind zelfstandiger naar buiten. Terwijl in de directe omgeving het uiterlijk en de adoptiestatus van het kind waarschijnlijk niet meer opvallen, is dat wel het geval in een nieuwe omgeving (school, clubs). Adoptiekinderen krijgen dan ook soms nieuwe opmerkingen over hun uiterlijk of afkomst te horen.

Tussen de vijf en zeven jaar gaat een adoptiekind ook beter begrijpen wat geadopteerd-zijn inhoudt. Hij ontdekt dat naast het adoptieverhaal waarin verteld wordt hoe blij zijn ouders waren met zijn komst, er nog een verhaal is: het verhaal van het afgestaan-zijn. En hij begint te begrijpen dat je om geadopteerd te kunnen worden, eerst moest worden afgestaan (Brodzinsky et al., 1997). Dit kan gepaard gaan met intens verdriet om het verlies van de biologische ouder(s), of met gevoelens van boosheid om wat hem is overkomen.

INTERNALISEREND EN EXTERNALISEREND GEDRAG

Adoptieouders melden in de thuissituatie relatief vaak internaliserend probleemgedrag (depressief, angstig of teruggetrokken gedrag), maar ook externaliserend probleemgedrag (agressief of vernielzuchtig gedrag, dingen wegpakken) (Juffer & Stams, 2003). De gevoelens van verdriet of boosheid over de adoptie kunnen (mede) aanleiding zijn tot probleemgedrag. Vanwege het storende karakter ervan vormt vooral het externaliserende probleemgedrag vaak een aanleiding tot het zoeken van hulp.

HYPERACTIVITEIT/CONCENTRATIE- EN LEERPROBLEMEN

Adoptiekinderen vertonen relatief vaak druk of overactief gedrag en kunnen zich op school soms moeilijk concentreren. Deze gedragingen kunnen het gevolg zijn van vroegere ondervoeding of deprivatie.

Adoptiekinderen hebben in het algemeen meer leerproblemen dan niet-geadopteerde kinderen en zij gaan vaker naar het speciaal onderwijs (Juffer & Van IJzendoorn, 2008a). De leerprestaties en intelligentiescores van adoptiekinderen die voor de leeftijd van twaalf maanden worden geadopteerd, doen echter niet onder voor die van niet-geadopteerde kinderen. En adoptiekinderen uit Korea scoren zelfs bovengemiddeld (Bunjes, 1980; Juffer & Stams, 2003). Adoptiekinderen die ouder dan twaalf maanden zijn bij aankomst, hebben wel relatief vaak minder goede schoolprestaties. Vooral problemen met het rekenen worden genoemd (De Vries & Bunjes, 1989). De taalontwikkeling van adoptiekinderen lijkt zich, met name op de wat langere termijn, wat beter te herstellen (Bunjes & De Vries, 1988).

De puberteit

Bij geadopteerden is het identiteitsproces gecompliceerder omdat zij te maken hebben met twee paar ouders. Onbekende biologische ouders, met wie de jongeren genetische eigenschappen gemeen hebben, en bekende adoptieouders op wie ze qua uiterlijk en genetische 'make-up' niet lijken. Uit gedragsgenetisch onderzoek is bekend dat adoptiekinderen steeds minder op hun adoptieouders gaan lijken, omdat sommige genetische eigenschappen pas in de loop der jaren tot uiting komen. Dit zou door zowel de adolescent als de adoptieouders kunnen worden ervaren als een verwijdering. Ook bij de aandacht voor adoptieonderwerpen zijn er tegengestelde ontwikkelingen. Voor veel adoptieouders is het onderwerp adoptie steeds minder actueel omdat de adoptieplaatsing al zo lang geleden is. Voor geadopteerde jongeren begint de adoptie in deze periode juist te leven, omdat zij over hun biologische familie nadenken of fantaseren.

INTERNALISEREND EN EXTERNALISEREND GEDRAG

Ook in deze leeftijdsfase worden meer gedragsproblemen gemeld dan bij niet-geadopteerde jongeren. Onderzoek laat zien dat vergeleken met de basisschoolperiode echter een afname te zien is in gedragsproblemen. Dit wijst erop dat problemen vooral te verwachten zijn tijdens de basisschoolleeftijd en in mindere mate in de puberteit.

IDENTITEITS- EN LOYALITEITSVRAGEN

Op zoek naar de eigen identiteit kan de geadopteerde contact zoeken met gelijkgestemden, terwijl dat soms moeilijk blijkt te zijn. Enerzijds vanwege het andere uiterlijk, anderzijds omdat buitenlandse adoptiekinderen soms op een relatief jonge leeftijd de puberteit bereiken. Ook kan er sprake zijn van een discrepantie tussen de lichamelijke (zeer vroege rijping) en de emotionele ontwikkeling.

Het afvragen bij wie zij nu eigenlijk thuis horen, bij hun geboorteparenten of bij hun adoptieouders, kan leiden tot loyaliteitsconflicten. De geadopteerde die zichzelf pas toestemming geeft om op zoek te gaan naar zijn 'roots' als zijn adoptieouders zijn overleden, is hiervan een voorbeeld.

DISCRIMINATIE

Een deel van de geadopteerde kinderen en adolescenten krijgt negatieve opmerkingen over hun huidskleur of adoptiestatus. De discriminatie kan bestaan uit scheldwoorden over de raciale kenmerken van het kind, zoals huidskleur, lichaamslengte of gezichtskenmerken. Daarnaast kan de afkomst of het geadopteerd-zijn tot vijandige opmerkingen leiden.

UITHUISPLAATSING

Bij een kleine minderheid ontstaan er in het adoptiegezin zulke ernstige problemen dat besloten wordt de geadopteerde (tijdelijk) te plaatsen in een residentiële instelling. Volgens een onderzoek dat eind jaren 1980 werd uitgevoerd, vindt uithuisplaatsing ruim viermaal zo vaak plaats in adoptiegezinnen als in gezinnen met niet-geadopteerde kinderen. Uit recenter onderzoek lijkt het risico op uithuisplaatsing te zijn afgenomen, wellicht door de verbeterde voorbereiding en (preventieve) nazorg.

(Jong)volwassenheid

Een aantal thema's lijkt in deze levensfase van belang te zijn. Allereerst de 'roots'-vragen: het zoeken naar de (biologische) achtergrond. Uit onderzoek blijkt dat jongvolwassenen niet over één kam

te scheren zijn. Sommige geadopteerden willen alleen maar kennismaken met hun land van herkomst, anderen willen op bezoek in het kindertehuis of hun biologische familie ontmoeten.

Het *aangaan van een vaste relatie* is voor sommige geadopteerden moeilijk. Deze geadopteerden kampen met gevoelens van verlies, vooral het verlies van hun biologische familie. Ook kunnen zij het gevoel hebben ooit in de steek gelaten te zijn. Om het risico te vermijden om opnieuw verlaten te worden, gaan ze een vaste relatie uit de weg.

Bij het *krijgen van kinderen* kan de adoptie een nieuwe betekenis krijgen. Geadopteerden vragen zich af welke onbekende genetische eigenschappen zij overdragen aan hun eigen kinderen. Ook beseffen zij soms opeens hoe belangrijk de eerste levensmaanden zijn voor een pasgeboren baby, maanden waarvan zij niet weten hoe zij die zelf doorgebracht hebben.

Diagnose

Adoptiekinderen worden vaak aangemeld in verband met gedrags-, leer- of gehechtheidsproblemen. Wat het kind betreft, is het van belang zoveel mogelijk te weten te komen over de periode vóór de adoptie. Heeft het kind in het land van herkomst in een ondersteunende omgeving gewoond, bijvoorbeeld in een kindertehuis? Is hij vaak overgeplaatst of van verzorger gewisseld? Ook de eerste aanpassingsproblemen in Nederland kunnen inzicht geven in wat het kind is tekortgekomen. Tot slot is het belangrijk om te weten hoe het kind tegenover het geadopteerd-zijn staat. Piekert het kind over de adoptie, over zijn uiterlijk, of over zijn geboorteouders? Wat de *ouders* betreft, is het belangrijk te informeren naar de adoptiemotivatie en gezinssamenstelling. Kunnen de ouders hun eventuele kinderloosheid accepteren? Hoe gaan zij om met twee soorten kinderen in hun gezin: biologisch eigen kinderen en adoptiekinderen? Hoe de ouders omgaan met de adoptiestatus is ook een belangrijk punt bij de intake. Erkennen de adoptieouders het verschil tussen adoptieouderschap en biologisch ouderschap, of ontkennen zij het bijzondere van de adoptiesituatie? Wordt in het gezin gepraat over adoptie? Uit onderzoek is gebleken dat openheid over adoptie een beter uitgangspunt biedt dan geslotenheid en ontkenning.

In de eerste jaren na de adoptieplaatsing is een goede diagnostiek bij adoptiekinderen erg moeilijk en het verdient dan ook aanbeveling om (non-verbaal) diagnostisch onderzoek in deze periode te laten uitvoeren door een psycholoog of pedagoog met adoptiedeskundigheid.

Wanneer er gehechtheids- of interactieproblemen zijn – bijvoorbeeld een te afstandelijk of een te claimend contact van het kind – kan een observatie met behulp van videobeelden zeer verhelderend zijn, bijvoorbeeld om te zien hoe het kind contact maakt met bekende en onbekende volwassenen.

Begeleiding en ondersteuning

Voor spraak-, taal- of leerproblemen worden adoptiekinderen vaak individueel begeleid door een logopedist(e) of remedial teacher. Bij motorische achterstanden wordt meestal een beroep gedaan op een fysiotherapeut. Als het adoptiekind problemen heeft op het sociaal-emotionele vlak zijn meerdere vormen van hulpverlening mogelijk. In sommige gevallen wordt er gewerkt met speltherapie via de methode van beeldcommunicatie, terwijl in andere gevallen de hulpverlening via de ouders plaatsvindt. De laatste jaren lijkt een verschuiving te hebben plaatsgevonden in de richting van de tweede aanpak. Zeker wanneer er sprake is van gehechtheidsproblematiek wordt de hulp meer en meer op de ouders gericht. De eerste prioriteit is dan het stimuleren van een veilige band tussen ouder(s) en adoptiekind. Vaak verdwijnen gedragsproblemen als het kind eenmaal een stabiele thuisbasis ervaart.

Er zijn binnen de jeugdhulpverlening hulpverleners die zich gespecialiseerd hebben in adoptieproblematiek (voor adressen kan men terecht bij de Stichting Adoptievoorzieningen, SAV). De SAV organiseert jaarlijkse studiedagen om deze hulpverleners te informeren over recente ontwikkelingen en geeft advies en consultatie aan hulpverleners in het veld.

In Vlaanderen is een Steunpunt Nazorg opgericht dat als opdracht heeft om binnen het reguliere hulpverleningscircuit de expertise rond adoptie te verhogen en de beschikbare hulpverlening te inventariseren.

Prognose

Er is nog relatief weinig bekend over hoe het met de groep adoptiekinderen gaat op de lange termijn. De eerste generatie geadopteerden is nog niet zo lang volwassen en er is nog nauwelijks evaluatieonderzoek voorhanden. De eerste onderzoeken geven aan dat de grote meerderheid zich goed heeft ontwikkeld in de (jong)volwassenheid. Er zijn wel enkele algemene punten die hier kunnen worden aangeduid. Uit onderzoek blijkt dat de lichamelijke en cognitieve ontwikkeling van adoptiekinderen zich sneller kunnen herstellen dan de sociaalemotionele ontwikkeling. In zijn algemeenheid kunnen we zeggen dat het met de meerderheid van de adoptiekinderen (redelijk) goed gaat, terwijl bij een minderheid (zeer) ernstige problemen ontstaan. Vanuit dit perspectief is het zinvol om een gepast (preventief) hulpverleningsaanbod te ontwikkelen. Vanuit een ander perspectief is een wat optimistischer visie aan de orde. Wanneer we bedenken met welke achterstanden adoptiekinderen aankomen in hun nieuwe gezin, is het verbazingwekkend dat er niet veel meer problemen zijn. Door het opgroeien in gezinsverband kunnen de kinderen een (groot) deel van hun achterstanden inhalen (Van IJzendoorn & Juffer, 2008).

Preventie

Adoptieouders krijgen tijdens de voorbereidingscursus informatie aangereikt waardoor zij beter voorbereid aan hun taak als opvoeder beginnen. Er zijn ook initiatieven ontwikkeld om adoptieouders na de adoptieplaatsing te ondersteunen. Uit een onderzoek waarbij een preventieve begeleiding met behulp van videofeedback getoetst werd, bleken positieve effecten op de opvoedingshouding van de adoptiemoeder en op de gehechtheid van het kind (Juffer, 2006). In een vergelijkbaar onderzoek bij adoptiegezinnen met ook biologisch eigen kinderen werden op de langere termijn gunstige effecten gevonden: de adoptiekinderen hadden minder internaliserende gedragsproblemen. Bij de videofeedback werd interactie tussen moeder en kind op video opgenomen en vervolgens samen met de moeder bekeken, voorzien van commentaar gebaseerd op de gehechtheidstheorie.

Geïnspireerd door dit onderzoek is in Nederland bij de Stichting Adoptievoorzieningen een initiatief ontstaan waarbij ouders in de

eerste jaren na aankomst gebruik kunnen maken van Video Interactie Begeleiding (VIB). Op grond van de ervaringen blijkt deze methode in een behoefte te voorzien. Eén Vlaamse adoptiedienst biedt ook Video Interactie Begeleiding standaard aan binnen de eerste nazorg na opname van het adoptiekind in het gezin.

Het kan voor een adoptiekind prettig zijn als er op school meer gekleurde (adoptie)kinderen zijn, zodat zijn huidskleur niet uitzonderlijk is. Daarnaast kan de leerkracht rekening houden met het geadopteerd-zijn door bijvoorbeeld een opdracht over de familiestamboom aan te passen of het begrip 'adoptie' uit te leggen.

Niet alle adoptiekinderen willen even graag over de adoptie en hun land van herkomst praten. Ouders doen er in zo'n geval goed aan om het onderwerp toch af en toe te introduceren, bijvoorbeeld door het voorlezen van een adoptieboek. Daarmee laten zij merken dat het onderwerp voor hen bespreekbaar is, en sluiten zij uit dat het kind er niet over durft te beginnen uit loyaliteitsgevoelens.

Samenvatting en conclusie

De afgelopen decennia hebben zo'n 35.000 buitenlandse adoptiekinderen nieuwe Nederlandse ouders gekregen. Ook in België zijn duizenden buitenlandse adoptiekinderen opgenomen. Sommige kinderen werden afgestaan vanuit een culturele achtergrond, andere kinderen vanuit sociaaleconomische motieven. Tijdens het opgroeien van de eerste generaties adoptiekinderen is duidelijk geworden dat adoptiekinderen iets meer problemen hebben vergeleken met niet-geadopteerde kinderen. Adoptiekinderen hebben altijd scheidingen meegemaakt en soms verwaarlozing of mishandeling ervaren. Daardoor kunnen achterstanden zijn ontstaan op het lichamelijke, motorische, cognitieve en sociaalemotionele vlak.

De verschillende leeftijdsfasen brengen specifieke vragen met zich mee. Tijdens de vroege kinderjaren gaan adoptiekinderen het verschil in uiterlijk en huidskleur tussen hun ouders en henzelf ontdekken. Bij het betreden van de basisschool gaan ze ook hun afkomst vergelijken met die van hun leeftijdgenootjes. In en na de puberteit denken jongeren na over hun biologische familie en maken veel adoptiegezinnen een rootsreis naar het land van herkomst.

Terwijl de meeste adoptiekinderen goed functioneren in het gezin en op school, zijn er zorgen over de ontwikkeling van een kleine

groep adoptiekinderen. In verhouding tot niet-geadopteerde kinderen is die groep relatief groot: gehechtheidsproblemen, gedrags- en leerproblemen en het inschakelen van de hulpverlening komen vaker voor bij adoptiekinderen dan bij niet-geadopteerde kinderen. Om eventuele ernstige problemen te voorkomen kunnen adoptieouders tegenwoordig preventieve begeleiding na aankomst van het kind aanvragen. En mochten er toch problemen ontstaan, dan wordt adoptiedeskundige hulpverlening aanbevolen.

Literatuur

Aangehaalde literatuur

- Bogaerts, S. & Van Aelst, G. (1998). *Adolescentie en interculturele adoptie: psychosociale integratie in Vlaamse gezinnen*. Leuven: Garant.
- * Brodzinsky, D.M., Schechter, M.D. & Henig, R.M. (1997). *Geadopteerd. Een leven lang op zoek naar jezelf*. Amsterdam: Ambo.
- Bunjes, L. (1980). Ontwikkeling van buitenlandse adoptiekinderen: ervaringen op de kleuterschool. In R. Hoksbergen & H. Walenkamp (red.), *Opgroeiende adoptiekinderen* (pp. 63-75).
- Bunjes, L. & Vries, A. de (1988). Een nieuwe start ... een nieuwe taal. Een onderzoek naar de taalaanpassing van buitenlandse adoptiekinderen. *Kind en Adolescent*, 9, 199-207.
- Dries, L. van, Juffer, F., IJzendoorn, M.H. van & Bakermans-Kranenburg, M.J. (2009). Fostering security? A meta-analysis of attachment in adopted children. *Children and Youth Services Review*, 31, 410-421.
- Hoksbergen, R., Spaan, J. & Waardenburg, B. (1988). *Bittere ervaringen. Uithuisplaatsing van buitenlandse adoptiekinderen*. Amsterdam: Swets & Zeitlinger.
- * Juffer, F. (2006, vierde druk). *Adoptiekinderen. Opvoeding en gehechtheid in het gezin*. Amsterdam: Boom.
- * Juffer, F. (2008). De ontwikkeling van interlandelijk geadopteerden; een overzicht van onderzoek. *Justitiële Verkenningen*, 34 (7), 38-53.
- Juffer, F. & Stams, G.J.J.M. (2003). Zevenjarige buitenlandse adoptiekinderen: probleemgedrag, cognitieve en sociale ontwikkeling. *Tijdschrift voor Jeugdgezondheidszorg*, 35, 5-10.
- * Juffer, F. & IJzendoorn, M.H. van (2008a). Adoptie als interventie (II). Meta-analytische evidentie voor de opmerkelijke inhaalslag van adoptiekinderen en de plasticiteit van hun ontwikkeling. *Kind en Adolescent*, 29 (1), 31-49.
- * Juffer, F. & IJzendoorn, M.H. van (2008b). Herstelkansen van adoptiekinderen. *Tijdschrift van de Belgische Kinderarts – Journal du Pédiatre Belge*, 10 (1), 48-52.
- Verhulst, F.C. & Versluis-den Bieman, H.J.M. (1989). *Buitenlandse adoptiekinderen. Vaardigheden en probleemgedrag*. Assen: Van Gorcum.

- Vries, A.K. de & Bunjes, L.A.C. (1989). Zwakke rekenprestaties bij buitenlandse adoptiekinderen in de basisschool. *Kind en Adolescent*, 10, 165-174.
- * IJzendoorn, M.H. van (2008). *Opvoeding over de grens. Gehechtheid, trauma en veerkracht*. Amsterdam: Boom Academic.
- * IJzendoorn, M.H. van & Juffer, F. (2008). Adoptie als interventie (I). Historische, ethologische en ethische achtergronden. *Kind en Adolescent*, 29 (1), 17-30.
- * = Aanbevolen literatuur voor de werker in de eerste lijn.

Aanbevolen literatuur voor ouders

- Adoptietijdschrift*. Informatieblad voor alle betrokkenen bij afstand en adoptie. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Juffer, F. (2006, vierde druk). *Adoptiekinderen. Opvoeding en gehechtheid in het gezin*. Amsterdam: Boom.
- Kok, A. & Michielsen, D. (2009). *Lisa & Lin. Vijf weken terug in China*. Amsterdam: De Bezige Bij.
- Wolfs, R. (2004). *Wereldkind. Praten met je adoptiekind*. Amsterdam: De Prom.
- Wolfs, R. (2008). *De adoptiedialoog. Gespreksvoering voor adoptiegezinnen met tieners*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Bij de Stichting Adoptievoorzieningen zijn diverse brochures voor ouders verkrijgbaar, onder andere over het eerste jaar na aankomst, adoptie van twee of meer kinderen tegelijk, adoptiekinderen op de basisschool en adoptie en special needs.

Aanbevolen literatuur voor kinderen en adolescenten

- Bottinga, G. (2006). *Een zusje uit een vliegtuig*. Rotterdam: Lemniscaat (kinderboek).
- Hest, P. van (2009). *Rosita*. Hasselt: Clavis (prentenboek).
- Hof, M. (2008). *Moeder nummer nul*. Amsterdam: Querido (jeugdboek).

Adressen

Nederland

Algemeen

- Stichting Adoptievoorzieningen, Postbus 290, 3500 AG Utrecht / Oudegracht 161 (ingang: Hekelsteeg 8-10), tel. (030) 233 03 40 (maandag t/m vrijdag 9.00 tot 14.00 uur); www.adoptie.nl.
- Stichting Ambulante Fiom, Kruisstraat 1, 5211 DT 's-Hertogenbosch, tel. (073) 612 88 21, landelijk.bureau@fiom.nl; www.fiom.nl.
- Steunpunt Afstandsmoeders, Postbus 157, 6000 AD Weert, tel. (06) 20 01 08 56, info@afstandsmoeders.nl; www.afstandsmoeders.nl.
- Ministerie van Justitie, DG Preventie, Jeugd en Sancties, zie www.justitie.nl.
- Adoptieouderverenigingen voor gezinnen met problemen*

LAVA, Landelijke Vereniging Adoptieouders, Postbus 47, 3700 AA Zeist, tel. (030) 264 05 53, info@lava-ouders.nl; www.lava-ouders.nl.

LOGA, Landelijke Oudervereniging Gezinsproblematiek Adoptie, Fluitekamp 19, 3828 WC Hoogland, tel. (033) 4331398, loga@loga.info; www.loga.info.

OverSchatten, voor ouders van (adoptie)kinderen met een verstandelijke handicap en eventuele hechtingsproblematiek, ; www.overschatten.nl.

Verenigingen voor geadopteerden

Adressen zijn verkrijgbaar bij de overkoepelende organisatie:

Werkverband Geadopteerden Nederland (WGN), P.C. Hoofplein 69, 1816 VH Harderwijk, tel. (0341) 429919.

Hulpverlening

De namen en telefoonnummers van hulpverleners met adoptie-expertise zijn op te vragen bij de Stichting Adoptievoorzieningen.

Een compleet overzicht van de Nederlandse adressen is te vinden in de adresgids *Sociale Kaart Jeugdzorg*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

België

Algemeen

Kind en Gezin, Cel Adoptie, Hallepoortlaan 27, 1060 Brussel, tel. (02)5331211; www.kindengezin.be.

Belangenorganisatie voor adoptiegezinnen

Vereniging voor Kind en Adoptiegezin (VAG), Sulferbergstraat 38, 8000 Brugge; tel. (050) 331358; www.adoptievlaanderen.be.

Internet

Nederland

www.adoptionresearch.nl (AdoptieDriehoek OnderzoeksCentrum; ADOC)

www.pleegzorg.nl (Stichting Pleegzorg Nederland)

www.wereldkinderen.nl (Vereniging Wereldkinderen)

www.kindentoeekomst.nl (Stichting Kind en Toekomst)

www.meiling.nl (Stichting Meiling)

www.stichtingafrika.nl (Stichting Afrika)

www.nederlandseadoptiestichting.nl (Nederlandse Adoptie Stichting)

België

http://users.telenet.be/FIAC-adoptiedienst (Flanders Intercountry Adoption Care)

www.hetkleinemirakel.be (Het Kleine Mirakel)

www.vreugdezaaiers.org (De Vreugdezaaiers)

www.horizon-adoptie.be (Horizon)

www.rayofhope.be (Ray of Hope)